

84. KUP

(246. r.)

Helynevek
Kup községből, Veszprémmegyéből
Imári pusztával.

1. Veszprémmegye. Soproni kerület. Pápai alsó Szolgabirói járás. Veszprémi törvény szik.
2. A községnek egyedül csak ez az egy neve él, helybeli elterjedéssel t.i. Kup és ez az egy neve ismeretes országszerte.
3. Amint a' községbeli legéltesebb lakosok emlékeznek 's mind időről időre elődjeikről reájuk át szállott, a' községnek más elnevezése nem volt, mint Kup, és ez máskint nem iratott.
4. Mint hogy a' községben, semmiféle régi íromány nem találattik, tehát csak gondolatból 's elődeink beszédjei után állittatik: 900. vagy 1000. esztendő a' község. (246. v.)
5. Hihető képpen Magyar honból; a' szomszédos magyar falvakból. – minthogy a' lakosság nyelve mái napig is magyar.
6. Se köztudomásból, se hagyományból, se irott vagy nyomtatott emlékből, mivel illyes filiiknek semmi legkissebb nyoma sincs, a' helynév értelméről 's eredetiről mi sem tudatik – külömben úgy sejdítjük, hogy „Miótán községünk két emelkedett domb között fekszik – egy kupban” tán nevét valaha innét vehette Kup.
7. Kup községünk határában az elől fordulú dülők, szántóföldek, legelők, kaszállók, erdők nevei e' következők u: m:
Avasi dülő szántóföldek, agyag és homokkal vegyített, 's (247. r.) lapános fekvésűek. Kenderes dülői szántóföldek, a' déli risze emelkedett domb és göbicsés homok – az északi risze lejtős 's agyagos homok. Káposztás dülői szántó földek róna fekvésűek, agyag föld. Kertallai dülői szántóföldek, emelkedett domb, a' falú északi riszen. 's ezen földek között van a temető. – a' föld természetinél fogva agyagos homokos göbeisével vegyített. Nórápi határra dülői szántó földek, – a' Nórápi határra dülnek, homokos lapányos földek. Homokszeri dülői szántó földek, a földje lapányos homokos. Körtéfa széri dülői szántóföldek – valaha itt vadkörtéfa voltak, a' földje lapányos 's homok. Cseresnyis megye dülői szántóföldek, hajdan itt ott Vadcsereenyefák voltak, a' földje agyagos homok, és lapányos fekvésűek. Hármashatárra dülői szántóföldek, a' nevét onnét veszi, hogy itt szegellik össze, a Dákai, Salamoni és Kupihatár, tiszta homok 's róna föld. Sokastói dülő szántóföldek, a' nevét onnét vette, hogy itt sok apró teknő forma tavak vannak, a' földje göbéses homok – rónaföld. Füzesi tó I. SŐ és II. dik dülői szántóföldek, a' nevüket onnét vették hogy itt valaha fűzesszót terműhely volt, külömben is lapányos fekete homokos földje van. Malató alatti dülő szántó földek, ennek egy része emelkedett domb, része pedig lejtős fekvésűek, a' földje fehér agyag homokkal

vegyített. Ürnépi tóra I. ső és II. dik dülői szántóföldek itt ennek körületin valaha tó volt, és igen sok béka volt benne, a földje máig és lapányos és göbeis homok. Salamoni utra dülői szántóföldek, – ezen földek Kupról Salamonba menő utra dülnek, része szélhorta homok, része feketehomok. (247. v.) Rétre dülői szántó földek, a rétekre dülnek, lapányos fekvésű, és fekete homokföld. Berekalla dülői szántóföldek, itt ennek aljában északról hajdan posványos berek volt, a nevét innét vette, a földje egy része agyag, a nagyobb része göbeis homok. Irtási dülői szántóföldek – ez 60 évvel előbb erdő volt, 's a kiirtásáról vette nevét, 's ennek északi része emelkedett domb, az alsó része lejtős, az alsó része agyag, a felső része homokföld.

R é t e k.

Füzesi dülői rétek, itt valaha fűzvesző bővíben termett, itt széles levelű könnyű fű terem. Tórési dülő – rétek, – Rosta dülői rétek egymás után vannak – ezeken igen kórós sóskaival vegyített ritka fű terem. Vörös haraszi dülői rétek, itt igen vékony vörös ritka fű terem, sokszor nem is érdemes megkaszálni. Malomdülői rétek, A falu malomtól vette nevét, itt is vékony apró fű terem. Szöllőmogi dülői rétek, itt valaha sok vadszőlő termett, 's nevét – onnét vette, sovány fű termő rét.

Mindezen keresztül folyik az úgy nevezett Bitvafolyó, mely a Bakony hegyből ered – egy kösziklás hegy oldalból, melynek környékin nevezetes Bükkfák léteznek, és hihető innét veszi nevét a Bitvafolyó, igen jó ízű italu vízzel szolgál a környékin lévő lakosoknak. Hajdan ezen folyónak igen csavarékos folyása volt, és jó apró kövei és meny-hallak és sok rákkal bővelkedett: de Záporos esőzésekben a bakonyból levetett víz miatt gyakran árvizek történtek, és a mentében lévő községek rétjein termett takarmányt mind elsodorta, úgy (248. r.) hogy még hirmondó sem maradt, de jó bőven iszapot hagyott, mely még inkább termékenyebb tette a réteket, – és hajtott a mentiben lévő községekben több malmokat, és pedig jó sikerrel: mert itt nálunk Kupon az úgy nevezett falumalmot olly híressé tette, hogy a távolban lévő vidékekben is közbeszédben, – arról a kit sokat beszélt az szokták neki mondani, – „öll-öll mint a Kupi malom”, – De most már ezen régi mondatot vissza kellene mondani: mert most már nem úgy van mint hajdan volt, – Ez előtt mint egy 40. évvel a Bitva folyamnak csavargós útját – a mit neki a Mindenható Isten kezdetben kiszabott, – egyenes folyásra vették az akkoriban lévő Uradalmi tiszt Urak, 's a határon keresztül huzattak egy öll széles, és fél öll mélységű vízvezető csatornyát: – azon célból, hogy tán ezután az árvíz nem tesz a rétekben kárt: De azzal nem hogy hasznót tettek volna, ha nem a kár mellyet okoz – leírhatatlan: mert az óta a Bitvafolyam mérges menisivel oly nagy szagatásokat tesz és mélységes árkokat csinál, hogy egész rémisztőség a szélessége és mélysége, és midőn őszi időben a rétek megszabadulnak sok marha belevész.

Ezentul pedig a réteket homokkal úgy eltölti, hogy már nagyobb része se rétnak se szántóföldnek nem használható. A jó hirmevű Malomnak pedig annyi kárt tett, hogy árvizek alkalmával – egy holnapig is nagy fáradtságos, 's költséges munkával is alig lehet a vizet reá venni, és ez egy évben sokszor történik.

E r d ő k.

1. Felsőerdő emelkedett domb 's lejtős fekvésű, agyagos földje van, szép tölgy és cserfával szolgál. (248. v.)
2. Haraszi erdő ritka fával, risze tölgy risze pedig nyírfával – de ligetessen van benőlvé, a földje homokos – és ez a községnek jelen ideig ökor csorda legelője, 's az alsó és keleti riszin – úgy szinte az északi riszin két itató kut. – ezen erdőnek a Nyugoti részin van egy kopár homok mintegy 80 holdbul áll, itt se fű, se fa nem terem, – és szinte ezen erdőnek szinte az alsó risziben van egy darab legelő, szinte homokos föld, itt sok apró tavak vannak, és azért is Sokastónak nevezetik.

3. Alsó erdő, ennek a' falu előtti része emelkedett domb, itt ezen erdő sziliben van az Urasági birka major, ezen erdőnek többi részei is riszint emelkedett, riszint lejtőssek, – a' téli keleti részin van egy tisztás, – birkaberek név alatt, ennek most egy risze szántó föld, risze pedig igen sovány kaszálló. Hajdan itt tanyáztak a' Kup község bikái. – ismét ezen erdő közepetáján van az ugy nevezett Sárdi ér, ez vízen-gős időben fakadékos hely. Mégis ezen Sárdi homoknak alsó risziben folyik az ugy nevezett Kőrifolyó, melynek forrása a' Polányi és Nagy Gannai erdőkben fakad csivirgós folásu. – Ismét ezen erdőnek nyugoti riszon van egy forrás kut, mely ré- gente Szent kútnak nevezetett, és máig azon néven van. Igen jó vízzel szolgál és a' kármely nagy szározságban sem apad ki. (249. r.)

Továbbá még is ezen erdőnek nyári nyugotti riszin – közel a' Szent kuthoz van mint egy 50 holdból álló Szélhorta homok föld, melyen sem fű – sem fa nem (249. r.) terem. ennek rigi neve Paplova homokja, a' miről azt beszillik az éltesebb embe- rek, a' régi hagyomány után hogy: „Midőn honnunkat a' Török birta, ekkor lakott Somló-Vásárhelyen egy Basa, vagy valamely török főtiszt, – itt Kupon pedig egy Református pap, – kinek is egy igen szip 's derék neje volt; ezt a' Szép nőt a' török főtiszt valamiképp megsejditette, és egykor két török katonát érte küldött, és a' szép nőt szerencsétlenségére honn találták, 's elkísérték. – a' férje ugyan könyörgött a' törököknek a' neje megmetesiért, de nem volt haszna: A' mint a' szép nőt elkísértik, a' férje nagyon sajnálta, és utánna nyargalt lóháton, a' mint elérte őket viszont könyörgöt a' törököknek a' neje megmentéséért, de ezek a' pap kérését semmiben sem vették, sőt inkább integettek neki, hogy mennyen vissza, 's a' pisztoljukat is mutogatták felije, – hogy ha vissza nem megy agyon lövik, de a' pap csak követte őket, – utóbb midőn itt ezen homokra értek, a' törökök vissza fordultak, – az egyik a' lovat, a' másik a' papot agyonlőtték, és ez a' hely azóta mai napig is Paplovahomokjának nevezetik.” – És ezen Szép nővel utóbb mitörtént, a' hagyom- ány semmit egyebet nem tud – mint azt, hogy: Kupra vissza többé nem került.

Ezen történetből is láthatjuk, hogy néha napján a' szépség 's derikség is veszedel- mire van sokaknak. Továbbá ezen alsó erdőnek Északi riszin az erdő töviben van két malom, egyik Káneis malom név alatt – mivel ezt valaha kánies nevű molnár építtette. – A' második homoki malom név alatt, miután azon paplovahomokjának északi riszin van. (249. v.)

Imári pusztá

Ezen pusztának rigi neviről a' legéltesebb emberek sem tudnak semmit is. – hanem a' régi hagyomány szerint azt beszéltek róla, hogy: „ennek régi birtokos Ura kár- tyá játikon elvesztette volna, és a' nyerő feleknek nem akarta át adni, 's utóbb a' dolog törvényre került, és a' midőn a' törvényen meg nyerték, – a' nyerő felek kö- zül valamellik azt találta mondani, „Immár meg van” és ez azóta nevezetnek Imárnak. Ezen pusztának fekvése északnak, és délnek nyulik, – és ezt jelemben 3SZOR Uraságok birják, u.m.: a' keleti részit Tettes Koller Ignacz, közepit Bothka Imre, a' Nyugoti riszit Mságos Gróf Somogyi József Uraságok. – Ezen pusztának északi risze kaszálló rét, a' Bitvafolyam keresztül hasítja, – az alsó része emelkedett dombos és lejtős, 's ligetes erdő. – most már a' tisztásabb helyei szántóföldnek használtatik, 's a' többi része pedig legelőnek, a' pusztának földje természetére néz- ve homokos. – 's itt ezen pusztán a' Koller Ignátz és Bothka Imre Uraságoknak van egy egy cselédlakásu házuk.

A' főntebb leirtt dülők, szántóföldek, rétek, legelők, erdők és pusztának s.a.t. a' leg éltesebb emberek a' mint állítják, soha sem volt más nevük. (250. r.)

Végre a' 7^{dik} pont alatti helynevek érdekében van, hogy az illető megnevezett tárgyaknak fekvése is emlegettessék t.i. neveztessenek a' határos szomszéd területek? A' határ keleti risze – a' falu északi és dili risze emelkedett domb, – e' közben lapányos, a' szántóföldek északi risze lapányos, a' közepe emelkedett az alsó része lejtős. –

Kup községet következő helyiségek környezik. u.m. Nyári keletről Pápa-Kovácsi, téli keletről Nagy Ganna, délről Pölöske és Kajetánházi puszta – vagy is ennek régi neve Csür. Téli nyugotról Salamon, Nyári nyugotról Dáka, északról Nóráp.

Kelt Kupon Aprilis 10 én 1864.

Keizer Jossef mk bíró
if Czere József mk
Varga Jozsef mk
Győri Ferentz mk.
Kuralyi István mk
Fekete Ferencz mk.

Kelemen Ferencz Jegyző
(250. v.) Veszprémmegye

Kup községből a
Helynevek adatairól.